

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1021240/1

בבית הדין הרבני האזורי חיפה

לפני כבוד הדיינים:

הרב יוסף יגודה — אב"ד, הרב ישראל דב רוזנטל, הרב סיני לוי

המבקשת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד צחי זיסמן)

נגד

המשיב: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד שלמה עובדיה)

הנדון: פרשנות הסכם גירושין

החלטה

הרב יוסף יגודה — אב"ד, הרב ישראל דב רוזנטל, הרב סיני לוי

א. רקע כללי

הצדדים התגרשו לפני כארבעים שנה, ולהם שני ילדים – בן ובת.

בתאריך ג' אייר תשל"ח (5.5.1976) חתמו הצדדים על הסכם גירושין.

אין חולק שבמסגרת ההסכם (סעיף 12) התחייב האיש לשלם לאשה 20,000 ל"י, ואף אין חולק שתשלום זה שולם.

אין חולק שבתקופת הגירושין האיש היה בעלים של מניה באגד, שנרכשה בשנת 1967 בסכום של 45,000 ל"י שנים ספורות קודם הגירושין. והבעל פרש לגמלאות מאגד בחודש ינואר 2015.

סלע המחלוקת בתביעה שלפנינו הוא סעיף 8 להסכם. וזה לשון סעיף המריבה:

8. במידה והבעל יעזוב את אגד, הוא מתחייב להשתמש בערך פדיונה של מחצית המניה להשקעה כלשהי, שתעשה על ידו בשם הילדים, בחלקים שווים ביניהם. כדי להבטיח את הדבר, מתחייב הבעל להודיע לאשה על כוונתו לפרוש מאגד, על מנת שזו תוכל לפקח על כך, כי ערך פדיונה של מחצית המניה יושקע בשם הילדים.

פסק דין של בית הדין עם ההסכם, יופקד בהנהלת אגד, על מנת שזו תוכל להודיע לאשה על כוונת הבעל לפרוש מחברותו באגד.

בכל מקרה לא יהיה הבעל מוגבל מלהשתמש בכל ערך פדיון של המניה, וזאת בתנאי כי ערך פדיונה של מחצית המניה יושקע בשם הילדים. אותו הדין יחול אם הבעל ישתמש בפדיון המניה לצורך רכישת דירה.

באופן כללי - לטענת האשה, יש לקיים את האמור בסעיף זה שעיקרו העברת ערך פדיון המניה לילדים. וכדי לממש את תכליתו יש להתאים את ההוראות למצב, וכפי שיפורט להלן.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לטענת האיש, אין לממש את האמור בסעיף 8, כיוון שתכליתו היתה הבטחת מזונות הילדים בקטנותם. ולפיכך, כיום משגדלו והאב פרש לגמלאות שנים לאחר מכן, סעיף זה לא נועד כלל למימוש.

בתאריך ה' באדר התשע"ה (24.02.2015), ניתן לבקשת האשה צו מניעה כלפי חברת אגד, שלא לבצע דיספוזיציה במחצית מן המניה. התקיימו דיוני הוכחות והוגשו סיכומים בתיק.

ב. תמצית טענות האשה והסעד המבוקש

לטענת האשה, תכלית סעיף 8 הוא העברת מחצית המניה או שוויה לשני הילדים. הרקע לכך הוא שהאשה היתה זכאית למחצית מזכויות הבעל. המניה היתה רכושו של הבעל שלמחציתו זכאית האשה, ובמסגרת המשא ומתן הוסכם כי מחצית המניה תעבור לילדים ולא לאשה.

לטענתה, אין כל קשר בין המניה ושוויה, לבין התשלום של 20,000 ל"י על פי סעיף 12 לחוזה. אותו תשלום הועבר כפיצוי נוסף. הבעל רצה מאוד להתגרש ולחיות עם אשה אחרת, ולפיכך הסכים לכך.

האשה מציינת לכך שכתוב בהסכם שהוא נעשה לטובתם של הילדים, וברוח זו יש לפרש את ההסכם, בדרך של פרשנות תכליתית.

לטענת האשה, אומנם על פי לשון הסעיף זכותו של האב להשקיע את הכספים עבור הילדים, וזו לכאורה צריכה להיות הוראת בית הדין, אלא שאפשרות זו אינה מתאימה למצב המשפחתי. כיום הילדים בוגרים, ואין צורך שאדם אחר ישקיע עבורם. כמו כן, יש נתק גמור בין האב לבין הילדים, שהם בשנות החמישים לחייהם. אשר על כן מבקשת האשה להורות לאב להעביר לאלתר את מחצית תמורת המניה לילדים, בחלוקה שווה. זהו לטענתה היישום המתאים של החוזה, לאור שינוי הנסיבות.

ג. תמצית טענות האיש והסעד המבוקש

האיש מבקש לדחות את התביעה על הסף, שכן הזכויות הנטענות הן של הילדים, והילדים אינם צד לתביעה. הם חייבים להיות צד לתביעה זו, ולאשה שאין זכויות, אין יכולת לתבוע את זכויותיהם.

טענה מקדמית נוספת היא שבקשת האשה אינה לפרשנות של ההסכם ולהכרעה על פי פרשנות החוזה, אלא בקשה לשינוי ההסכם. הסמכות לשינוי ההסכם אינה נתונה לבית הדין או לכל טריבונל משפטי אחר, אלא לצדדים בלבד.

לטענת האיש, האשה קיבלה את תמורת מחצית המניה בסעיף 12, בסכום של 20,000 ל"י. בנוסף קיבלה האשה את התכולה, ובכך הוסדר כל הנושא הרכושי ביניהם.

סעיף 8 לא נועד כלל להעביר את הבעלות על המניה לילדים, ואף לא להקנות להם זכויות, אלא להוות בטוחה לתשלום המזונות בלבד. על כן, סעיף זה אמור היה להתממש רק במקרה של עזיבה של הבעל את מקום העבודה בטרם יהיו הילדים בגיל 18.

לאור האמור, מבקש האיש לדחות את התביעה, ולבטל את צו העיקול כנגד חברת אגד.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דיון והכרעה

ד. הטענה לדחייה על הסף הואיל והילדים אינם צד לתביעה

הנתבע טוען שלא ניתן להכריע בזכויות הנטענות של הילדים, לאור העובדה שהם אינם צד להליך. הוא מבסס טענתו על פסיקת בג"ץ (בע"א 105/83 פ"ד לח(4) 635). לדעתנו, אין להסתמך על האמור בפסק הדין הנזכר כדי לדחות על הסף את התביעה בנסיבות שלפנינו. בפסק הדין הנזכר, וויתר האב על חלקו בדירה לטובת ילדיו הקטינים, במסגרת הסכם גירושין. לאחר הפרת ההסכם על ידי האשה, בכך שתבעה מזונות קטינים עבור ילדיה, בניגוד למוסכם, הגיש האב בקשה לפירוק שיתוף בדירת המגורים. לטענתו, הוויתור על חלקו בדירה הוא חלק מן ההסכם, ומשהפרה האשה את חלקה בהסכם, גם התחייבותו בטלה. בעניין זה פסק בית המשפט שלא ניתן לפגוע בזכויות הילדים הקטינים שלא היו צד להליך במסגרת הליך שבין הוריהם. הוסיף בית המשפט ואמר (עמוד 640) כי אילו היו מצורפים הקטינים להליך, היה בית המשפט ממנה להם אפטרופוס לדיון שהיה מגן על זכויותיהם.

בשונה ובניגוד למציאות שבאותו פסק הדין שם מדובר היה בקטינים שאינם מעורבים בהליך ואף לא צורפו כצד לדיון, בנדון דידן מדובר בשני ילדי הצדדים הם בשנות החמישים לחייהם. בדיון שהתקיים בתאריך כ"ג בסיון התשע"ה (10.06.2015), בית הדין התייחס למעורבותם של הילדים הזכאים על פי ההסכם, וצירף אותם כצד שלישי לדיון. וכך נרשמו הדברים בפרוטוקול הדיון (שורה 15-20):

בית הדין: אנו צירפנו את הילדים לתביעה כצד ג' שהרי מהות התביעה נוגעת אליהם, יש להכניס את הילדים.

הילדים נכנסים.

בית הדין: אתם הילדים המוזכרים בהסכם?

אני צ.

אני ש.

גם בדיונים שלאחר מכן, הופיעו הילדים ונכחו באולם הדיונים ולעתים אף השמיעו את עמדתם.

בנוסף, גם אם לא היה בית הדין מצרף את הילדים כצד ג' לתיק, היה באפשרות בית הדין לדון בתביעה. בית הדין מראה מקום לפסק דין של בית הדין הרבני הגדול (פסקי דין רבניים חלק י"ג פס"ד בעמוד 381), שם היה הסכם לטובת בנות הצדדים. בית הדין קבע: "ההסכם נערך בין האב והאם בלבד, כאשר הבנות והחזקתן הן הגורם והמטרה להתחייבותו של האב אבל הן אינן צד להסכם." אשר על כן, גם אילו לא צורפו הילדים להליך שלפנינו, בית הדין רשאי לדון במערכת היחסים שבין הצדדים דנן – האב והאם.

לפיכך, יש לדחות את הטענה לדחייה על הסף של תביעת האשה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ה. סמכות לשינוי החוזה

בית הדין אף דוחה את טענת הבעל שכיוון שמדובר בשינוי בהסכם, אין בית הדין מוסמך לכך, אלא הדבר נתון לבחירת הצדדים בלבד.

שכן, עיקר עילת התביעה היא הזכויות בהסכם, ובנושא זה עיקר מחלוקת הצדדים – האם גלומה בהסכם התחייבות כלפי הילדים או לא. דהיינו עיקר המחלוקת היא פרשנות ההסכם.

רובד נוסף של הסעד המבוקש הוא יישום הזכויות בדרך שונה מזו המפורשת בהסכם. ברובד זה ידון בית הדין בנפרד. אף לאור הכרעת בית הדין להלן, אין לדחות את תביעת האשה בשל נימוק זה. כמו כן, ככל שהבעיה היא ביצוע ההסכם, מציינ בית הדין שבאופן עקרוני בסמכות בית הדין לכפות ביצוע ההסכם על ידי מינוי כונס נכסים, וזאת מכוח סעיף 7 ד' לחוק בתי דין דתיים (כפיית ציות ודרכי דיון), תשט"ז-1956

ו. טענות הצדדים בנוגע לפרשנות של סעיף 8

לגופם של דברים, אכן עומד בפנינו הסכם שנוסח באופן שאינו ברור די הצורך, ובנסיבות שלפנינו הוא מעורר שאלה ביחס ליישומו.

בנוגע לפרשנות המילולית - לטענת האיש, לא התקיים התרחיש המתואר בסעיף 8. שכן, לדבריו הסעיף מדבר דווקא על עזיבת האיש מרצונו, כך ברישא של הסעיף "במידה והבעל יעזוב את אגד". כמו כן, גם בסיפא של הסעיף נאמר "כוונתו לפרוש מאגד". בשונה מכך, יציאה לגמלאות היא עזיבה מכח החוק ולא פעולה יזומה של העובד.

לטענת האשה, לא נזכרה בהסכם סיבת העזיבה או הפרישה. כמו כן, המילה פרישה מתאימה גם למצב של פרישה לגמלאות.

בנוגע לתכלית הסעיף – כאמור, טענת הבעל היא שכל כולו נועד להיות בטוחה למזונות הילדים. טענת האשה אי שהיא המחתה את זכותה למחצית המניה מכוח איזון המשאבים, לטובת ילדיה. האיש טוען שהאשה קיבלה את תמורת מחצית המניה, בתשלום של 20,000 ל"י על פי סעיף 12 להסכם.

ז. עקרונות הלכתיים לפרשנות חוזה

על פי הדין, יש מצבים בהם יש לתת דגש עיקרי דווקא ללשון החוזה, אף כאשר הוא אינו מבטא באופן דווקני את כוונת הצדדים המודעת (שו"ע ח"מ סימן ס"א סעיף ט"ו), וישנם מצבים בהם יש להעדיף דווקא את כוונת הצדדים (שם סעיף ט"ז). עקרון שלישי הוא "יד בעל השטר על התחתונה". דהיינו, אם יש ספק בפרשנות השטר, יש להעדיף פרשנות מצמצמת, ולדעת מפרשים רבים עקרון זה הוא יישום של הכלל הרחב שעל פיו, המוציא מחברו עליו הראיה.

בשאלה מתי יש להעדיף את הלשון ומתי יש להעדיף את הכוונה, דנו הפוסקים. הבחנה אחת היא, שבמקום בו יש "אומדנא דמוכח" שכוונת הצדדים אינה תואמת את לשון החוזה, יש להעדיף את הכוונה על פני הלשון, ואילו במקום בו אין אומדנא ברורה אזי יש להעדיף הצמדות ללשון החוזה. דיון בשאלה מצאנו בנחל יצחק (לגאון הרב יצחק אלחנן ספקטור, ח"מ סימן ס"א),

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שאחר שכתב שיש ללכת רק אחר אומדנא דמוכח ולא ניתן להסתמך על אומדנא רגילה שנוצרת מתוך הנסיבות, הוסיף וכתב (נחל יצחק סימן ס"א סעיף ט"ז, סוף ענף ז):

וכל זה הוא, באם שנולד לנו ספק בעיקר התנאי וכוותיה דהוי סתירה למה שאמר בפיו בפירוש, אבל אם היה תנאי בוודאי, בזה יש לומר דמהני מה שמוכח לנו מתוך כוונת העניין לברר כוונת התנאי.

דהיינו, כאשר יש התחייבות, ובאים לומר על בסיס אומדנא שהתחייבות נעשתה רק בתנאים מסוימים – נדרשת דווקא "אומדנא דמוכח". אך כאשר ישנם תנאים מסוימים להתחייבות, ונדרשת הכרעה בפירוש התנאי – ניתן להסתמך על אומדנות מתוך נסיבות העניין.

ניתן ללמוד מדבריו, שבוודאי במקום שיש קושי פנימי בפרשנות התנאי, ניתן להסתמך על אומדנות המבוססות הן על נסיבות העניין, והן על לשון החוזה, אף אם הדברים אינם מפורשים.

לסיכום – לקבוע שהסכם נעשה על תנאי, באופן שאין התנאי כתוב בהסכם, אפשר רק בהסתמך על אומדנא דמוכח. לפרש תנאי שבהסכם, אפשר גם על ידי אומדנא רגילה. במקום שיש ספק בו יש שתי אפשרויות לפרש חוזה ולא קיימת אומדנא עליה ניתן להסתמך כדי להכריע בין האפשרויות, הכלל הוא "יד בעל השטר על התחתונה".

ח. פרשנות הסעיף

טענת האיש בנוגע לתכלית הסעיף, לחלוטין אינה מסתברת, ואינה מעוגנת בלשון החוזה. שכן, אילו כדבריו בוודאי צריך היה להופיע בהסכם שתמורת המניה שהושקעה תחזור לבעל - האב, לאחר סיום תשלום המזונות.

בית הדין שאל את התובע במהלך הדיון, מה לדבריו היה קורה אילו היה עוזב את אגד כאשר הצעיר מבין הילדים היה בן שבע עשרה וחצי. האיש השיב שאז תמורת המניה היתה עוברת לילדים. נשאלת כמובן השאלה, אם אכן המטרה היא הבטחת המזונות, הרי סביר יותר בשלב כזה לפרוע את כל יתרת חוב המזונות מלהעביר לטובת הילד את כל שווי מחצית המניה.

בית הדין אף לא השתכנע שיש בסיס לכך שהתמורה למחצית המניה נתנה בסעיף 12 להסכם. אמנם אפשר לפרש כך את הנסיבות, אך אין לכך כל בסיס בחוזה. טענת האשה היתה שהאיש היה מעוניין מאוד להיפרד בגט, על כן הסכים לתנאיה. אף האיש לא חלק על תיאור הסיטואציה בו הוא מאוד רוצה בגירושין והסכים להתפשר. לפיכך, אין להוכיח מהתשלום הכספי שבסעיף 12 לגבי מהותה של ההתחייבות בסעיף 8.

האיש למעשה מבקש להוסיף תנאי שאין לו כל זכר בחוזה, ואין גם אומדנא מבוססת שזו היתה כוונת הצדדים. אילו היינו מקבלים את טענת האיש, היינו סוטים מלשון החוזה באופן חריף, דבר שאפשרי רק כשיש אומדנא דמוכח.

גם הלשון 'יעזוב', אינה חייבת להתפרש עזיבה מרצון, בבחירה. אדם עשוי לעזוב את מקום עבודתו ביוזמתו, אדם עשוי להיות מפוטר ממקום עבודתו ולעזוב, ואף בהגיעו לגיל הפנסיה, עוזב הוא את מקום עבודתו.

כיוון שבית הדין סבור שהמסתבר יותר בפירוש הסעיף הוא התחייבות תמורת מחצית המניה לשני הילדים, אין להבדיל בין אם עזב מרצון או בגיל פרישה.

לפיכך, בית הדין סבור, שהפרשנות הסבירה של החוזה, היא שהאב התחייב להעביר לילדים את מחצית תמורת המניה, כאשר יעזוב את אגד, ללא הגבלת התנאים שבהם יעזוב.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בשונה מבקשת האיש לקבוע שכל הסעיף נאמר רק עד גיל 18, קביעה, שהיא אינה פרשנות של הסעיף אלא ביטולו בתנאים מסוימים. קביעת בית הדין בהמשך הדברים להלן, מהווים פרשנות של הסעיף אותם ניתן לקבוע בדרך של אומדנא, כפי דברי הנחל יצחק לעיל.

לגבי אופן השימוש בכספים נקבעו תנאים, בהם נדון להלן.

ט. מהות הזכות של הילדים

בהסכם שבין הצדדים האיש "מתחייב להשתמש בערך פדיונה של מחצית המניה להשקעה כלשהי, שתעשה על ידו בשם הילדים". הבעל טען שלא כתוב שמעבירים לילדים את הבעלות על המניה כיוון שלא היתה כוונה כזו, אלא רק לשמש ערובה כמפורט לעיל. בעניין זה יש לקבל את הסבר האשה, שהטעם שלא כתוב שמעביר לילדים בעלות על מחצית המניה, הוא, שלא ניתן היה להעביר בעלות מחצית המניה למי שאינו חבר אגד. לפיכך, קבעו הצדדים ההתחייבות להעביר לילדים מחצית התמורה בתנאים המפורטים.

אמנם, יש קושי בחוזה, והוא, שלא כתוב בהסכם מתי יקבלו הילדים את הכספים המושקעים עבורם? האם כאשר יגיעו לגיל בגרות, או בשלב מאוחר יותר?

הקושי מתחדד גם מקריאת הסיפא של הסעיף: "אותו הדין יחול אם הבעל ישתמש בפדיון המניה לצורך רכישת דירה". לא מפורט בהסכם מה יהיה ההסדר במצב בו ירכוש האיש דירה. מי יהיה בעלים על הדירה? ומי יזכה בפירות הדירה – לדוגמה אם תושכר?

נציין, שגם בכתב התביעה, לא טענה האשה שלאור היותם של הילדים בגירים, יש להעביר את הכספים אליהם באופן ישיר, ושכך תוכנן מתחילה, שלאחר גיל 18 יזכו בכספים כיוון שכבר אין צורך להשקיע עבורם. היא ביקשה לבסס את דרישתה להעברת הכספים אליהם במערכת היחסים העכורה שבינם לבין אביהם, ושלאור נסיבות אלו יש לקיים את האמור בחוזה באופן שונה מן המתוכנן.

בעניין פרשנות ההסכם בנוגע לזמן בו יעברו הזכויות לילדים, קיימות אפשרויות שונות שכולן סבירות. אפשרי היה שהצדדים יקבעו שמיד לאחר גיל 18 הכספים יעברו לילדים, אך סביר גם לקבוע שהכספים יעברו לילדים רק לאחר 120 שנות חייו של האב, כאשר במהלך חייו יעשה האב שימוש בכספים בדרך של השקעה בשמם של הילדים, כמתואר בהסכם. בית הדין סבור, שלאור הספק בלשון השטר – מתי יעברו הכספים לידי הילדים באופן מלא, יש לנקוט בפרשנות מצמצמת, ו"יד בעל השטר על התחונה".

אף על פי שהאפשרות השנייה נראית מעט מוזרה, היא מקבלת תמיכה מהסיפא של הסעיף: "אותו הדין יחול אם הבעל ישתמש בפדיון המניה לצורך רכישת דירה". מה חשבו הצדדים שיקרה אם ירכוש הבעל דירה בכספי התמורה? בפשטות, נראה שאילו היה הבעל רוכש דירה, ומבטיח את ההשקעה בשם הילדים באופן הראוי, היה רשאי לגור בה ואף בבגרותם לא היו מוציאים את האב מן הבית.

נמצא אם כן, שיש בסיס בלשון החוזה לפרשנות על פיה התחייב האב לילדים את תמורת המניה, באופן שיישמר ערכה, אך לא התחייב להעביר להם את תמורת המניה בגיל 18 או בכל גיל אחר. מסתבר שבסיטואציה של רכישת דירה, הילדים היו זוכים בתמורת המניה רק לאחר 120 שנות חייו של האב. בית הדין סבור שכך יש לפרש את ההסדר אף במצב בו לא נרכשה דירה אלא הכספים יושקעו על ידי האב, בשמם של הילדים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לסיכום – על פי הסכם, על האב להשקיע את הכספים עבור הילדים, והם יהיו זכאים לקבלם לאחר 120 שנות חייו של האב.

ברור הדבר, שבעיקר לאור מערכת היחסים הקשה שבין האב לילדיו, יש לקבוע מנגנון אשר יגן ויבטיח את זכויות הילדים שהם בעלי הזכות של מחצית המניה. בית הדין ישחרר את העיקול על הכספים רק לאחר שתנוח דעתו בעניין ההגנה על הזכויות האמורות.

י. הצעה להסדר פשרה

לאור מערכת היחסים בין הצדדים והמורכבות להבטחת החיוב האמור לעיל, בית הדין מציע כפשרה שהנתבע יעביר לילדיו סכום השווה ל-80% בלבד, משווי מחצית תמורת המניה באופן מיידי.

בית הדין לא ייכפה על הצדדים הצעה זו, והיא תתבצע רק אם כל הצדדים יודיעו על הסמתם להצעה זו.

יא. החלטה

א. הנתבע חייב להשקיע את כספי התמורה של מחצית המניה, עבור שני ילדיו בחלקים שווים (כל אחד רבע).

ב. הילדים יהיו זכאים לקבל את כספם לאחר 120 שנות חייו של הנתבע.

ג. על הנתבע להציע מנגנון משפטי לביצוע חובתו כמפורט בסעיפים א, ב דלעיל, תוך הבטחת זכויות הילדים, וזאת בתוך 21 יום.

ד. על שני הצדדים להודיע לבית הדין תוך 14 יום אם הם מקבלים את הצעת הפשרה הנזכרת.

ניתן לפרסם בהשמטת פרטים מזהים.

ניתן ביום כ"א בתמוז התשע"ו (27/07/2016).

הרב סיני לוי

הרב ישראל דב רוזנטל

הרב יוסף יגודה — אב"ד